

MEDIA MONSTERS

Visie op de media vs. verdachten

Door: Gwendelyn Luijk
Studentnr: 1507093
Docent: Karel Verdonschot
Datum: 8 april 2011

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Woord vooraf	3
Stelling	4
Visie: en toen was daar het monster	5
Objectief	5
Trial by media	6
Verweer	7
What's in a name?	7
Slagkracht	8
Wat nu?	9
Nuance	11
Noot voor slachtoffers	12
Bronnendossier	13

Woord vooraf

Deze visie maakt onderdeel uit van het vak 'visie' voor de School voor Journalistiek in Utrecht en vormt voor mij één van de laatste onderdelen van mijn opleiding Journalistiek.

In deze visie wil ik laten zien dat media, in hun verlangen uitgebreid te informeren over verdachten van zware misdrijven, nog weleens voorbij gaan aan de rechten van een verdachte, zoals het recht onschuldig te zijn totdat het tegendeel is bewezen.

Ik hoop hiermee een bijdrage te kunnen leveren aan de kwaliteit van de rechtbankverslaggeving in Nederland.

Stelling

De stelling die ik in deze visie wil neerleggen is:

Verdachten van zware misdrijven zouden beter in bescherming genomen moeten worden tegen uitwassen van media-aandacht dan het geval is.

In deze discussie staan de rechten van een verdachte en het streven naar objectiviteit enerzijds, en de taak van de journalist om informatie te verschaffen anderzijds.

Om alle neuzen dezelfde kant op te krijgen, is het wenselijk om deze stelling nader toe te lichten in een begripsbepaling.

Verdachten van zware misdrijven:

Personen die er door justitie van worden verdacht schuldig te zijn aan een misdrijf dat kan leiden tot overlevering op grond van een Europees Aanhoudingsbevel, zoals dit beschreven is in artikel 2.2. van het Kaderbesluit van de Raad van 13 juni 2002 betreffende het Europees aanhoudingsbevel. Hierin wordt als voorwaarde gesteld dat er in het land dat om uitlevering vraagt een gevangenisstraf met een maximum van ten minste 3 jaar op het misdrijf staat.

Bescherming:

(Volgens van Dale, woordenboek der Nederlandse taal).

1 bewaring, beveiliging; in ~ nemen 2 protectie, steun

Massale media-aandacht:

Meervoudige publicaties in krant en/of tijdschrift of uitzendingen op radio/televisie in verschillende Nederlandstalige media over de verdachte.

Dan nu het geval is:

Momenteel genieten verdachten bescherming door middel van privacyregels vanuit de Raad voor de Journalistiek. Daarnaast kunnen mensen die zich benadeeld voelen door media een kort geding aanspannen. Meer over dit onderwerp is verderop in deze visie te lezen onder het kopje *What's in a name?*

En toen was daar het monster

Wie Lucia de B. vlak na haar vrijspraak aan tafel zag bij De Wereld Draait Door, zou niet zeggen dat deze gewone, blonde, vrouw met lachkuiltjes tot voor kort nog de bijnaam 'Engel des Doods' droeg. Ze leek ook niet erg op de rechtbanktekeningen die Nederland zes jaar lang kreeg voorgescheteld, stelden veel mensen verbaasd vast.

Inmiddels is Lucia weer gewoon Lucia de Berk, moeder, ex-gedetineerde en – tegen wil en dank- een erg bekende Nederlander.

De media zijn niet mild geweest voor Lucia en dat vind ik vreemd. Want in de media zouden termen als 'mild' of 'hard' niet van toepassing mogen zijn. Toch steken de laatste jaren steeds meer zogenaamde 'mediamonsters' de kop op. Zoals de Oostenrijkse 'Horroropa' Fritzl, of Marc Dutroux, bijgenaamd 'Het Beest van België'. En dan is er nog het jongste mediamonster: Robert M., hoofdverdachte in de Amsterdamse zedenzaak, door De Telegraaf tot 'Het monster van Riga' gedoopt.

Verdachten van zware misdrijven lijken in toenemende mate een spektakelstukje te worden. Door middel van bijnamen bijvoorbeeld, maar ook de privacyregels lijken aan een zijden draadje te hangen; achternamen lekken met regelmaat uit en er worden foto's van verdachten geplaatst. Na de moord op de twaalfjarige Milly Boele bijvoorbeeld plaatste onder meer de Telegraaf persoonlijke foto's van verdachte Sander V, waar hij met zijn kat aan het spelen is. Die kat zou gebruikt zijn om de vermoorde Milly naar zijn huis te lokken.

Objectief

„De persoon van Robert M. is al inktzwart ingekleurd”, zeiden de advocaten van de hoofdverdachte in de Amsterdamse zedenzaak, Wim Anker en Tjalling van der Goot, op 17 maart tegen de media. Bovendien beklagden zij zich dat hij in diverse media was neergezet als „een monster zonder menselijke trekken”. Daarnaast zou berichtgeving vaak suggestief en feitelijk onjuist zijn geweest. En dat is gek, want binnen het speelveld van de journalistiek behoort de objectiviteit voorop te staan. In de Code voor de Journalistiek wordt gesproken van objectiviteit als streven, dat wordt belichaamd door 'de verificatie van feiten en de weergaven van uiteenlopende meningen'. Bovendien wordt 'tendentieuze berichtgeving' gehekeld.

In de praktijk van de rechtbankjournalistiek loopt dat streven nog weleens spaak, zegt strafrechtadvocaat Job Knoester. „ Steeds meer media gebruiken onderbuikgevoelens in hun verslaggeving. Er wordt al snel de kant van het slachtoffer gekozen, omdat het publiek daar de meeste feeling mee heeft.”

Een voorbeeld van die 'onderbuikgevoelens' is te vinden in de rechtbanktekeningen die in de loop van het proces tegen Lucia de B. in de kranten verschenen. In de eerste tekeningen werd de B. broodmager afgeschilderd, met een diep gegroefd gelaat, een hoefijzervormige mond, scherpe kin, haakneus en hangende ogen. Een beeld waarin maar weinig mensen zich na de eerste beelden van haar vrijlating konden vinden. „Ze ziet er toch wat vriendelijker uit dan ze jarenlang is afgebeeld.”, geeft tekenaar Aloys Oosterwijk in een aflevering van Man Bijt Hond toe. Het viel dan ook op dat zij, in de loop van het proces waarin er steeds meer twijfels over haar schuld ontstonden, steeds vriendelijker werd geportretteerd.

Een ander pijnpunt zit volgens advocaat Job Knoester in de nalatigheid van rechtbankjournalisten. „Hoe vaak ik het al niet heb meegemaakt dat rechtbankverslaggevers enkel de eis aanhoren en de rechtbank al verlaten voordat de verdediging aan het woord komt. Ze stellen hun deadline voorop, maar laten daarbij de hoor en wederhoor achterwege.”

Daarbij ontbreekt het hen nog weleens aan de feitenkennis, stelt Knoester. „Er is een gebrek aan juridische kennis. Termen als doodslag en moord, ontucht en verkrachting worden door elkaar gehaald. Terwijl het toch wezenlijk andere dingen zijn. Voor moord krijg je levenslang, voor doodslag maximaal 15 jaar.”

Dat gebrek aan kennis is niet alleen Knoester opgevallen. Uit onderzoek van de Raad van de Rechtspraak uit 2003 blijkt dat driekwart van de rechtbankverslaggevers het vonnis niet goed begrijpt. De helft van de journalisten begrijpt überhaupt niet wat er tijdens de rechtszaak gezegd wordt. Dat heeft zijn weerslag op de berichtgeving, blijkt uit het artikel *Meeste rechtbankverslaggevers snappen vonnis niet* uit Trouw (1-11-2003): „Persrechters, -voorlichters en journalisten gaven aan de rechtbankverslaggeving vaak tendentius, te kort en zelfs onjuist te vinden. Met name televisieverslaggevers zouden soms het verschil niet kennen tussen een officier van justitie en een rechter.”

Rechtbankjournalisten doen hun werk dus niet altijd goed, waardoor het publiek een onjuist of onvolledig beeld krijgt. Zo wordt de zogenaamde ‘demonisering’ van de verdachte in de hand gewerkt. Dr. Rob Leurs, werkzaam aan het Department of Media and Culture Studies van de Universiteit Utrecht, promoveerde op zijn onderzoek naar de weergaven van ‘het Beest Dutroux’ in de media. ‘Evil mediasterren’ noemt hij verdachten die in het middelpunt van de belangstelling komen te staan. Hij ziet hen als tegenhanger van de gewone mediasterren als Paris Hilton. Leurs: „Gewone mediasterren worden multidimensionaal weergegeven. Ze staan een beetje van ons af misschien, maar zijn toch menselijk. Van Paris Hilton bijvoorbeeld is bekend dat zij zowel een feestbeest als een dierenrechtenactiviste is. Hoe vaker deze sterren in de media komen, hoe ‘menselijker’ het gezicht dat ze krijgen. We leren ze als het ware kennen.” Bij verdachten rondom wie een mediahype ontstaat, gebeurt echter precies het omgekeerde, zegt Leurs. „Zij worden eendimensionaal weergegeven. Alleen de slechte kant van de verdachte komt naar voren. Elke informatie, hoe triviaal ook, wordt een optelsom die vaak leidt tot het beeld van de gestoorde verdachte. Daardoor kunnen we ze op een gegeven moment niet meer als mensen zien. We stoten ze als het ware uit de maatschappij.” Bijnamen zijn hier volgens Leurs een goed voorbeeld van. „Het is makkelijker om te accepteren dat een monster kinderen verkracht, dan dat het een man zoals jij en ik is.”

Trial by media

De media-aandacht roept nogal wat reacties op bij het publiek. Bijvoorbeeld die van Oh Oh Cherso’s ‘Barbie’ over Robert M., die in Paul de Leeuws MadiWoDoshow de opmerking ‘Ik had ‘m gelijk opgehangen’ maakte. Die opmerking kreeg een storm van bijval. ‘Eindelijk een die durft uit spreken wat het Nederlandse volk denkt’, reageert een Telegraaflezer op de site van die krant.

Uiteraard heeft iedereen recht op zijn eigen mening, maar de beeldvorming door de media leidt tot een probleem wat ‘trial by media’ wordt genoemd. Dit betekent dat verdachten in de publieke opinie al veroordeeld worden, voordat de rechter uitspraak heeft gedaan.

Verdachten hebben echter het recht om onschuldig te zijn tot het tegendeel is bewezen, zoals ook mr. J. Jacobs in zijn weblog opmerkt met betrekking tot de ‘bekentenis’ die Joran van der Sloot deed in de undercoveruitzending van Peter R. de Vries. „De onschuldpresumptie verwijst indirect naar de rechtsregel in het Strafrecht waarin is bepaald, dat enkel een rechter tot een veroordeling kan komen indien wettig en overtuigend is bewezen dat een strafbaar feit door een verdachte is begaan.” Ook in het Europees Verdrag voor de Rechten van Mens is dit vastgelegd in Artikel 6, lid 2: *een ieder tegen wie een vervolging is ingesteld, wordt voor onschuldig gehouden totdat zijn schuld in rechte is komen vast te staan.*

Het trial by media druist tegen dit recht in, want de verdachte wordt in wezen al gestraft voordat het tot een veroordeling is gekomen. In een enkel geval gaan de media zelfs zo ver dat ze in de stoel van de rechter gaan zitten, zoals in het artikel *Frans J. stapelde blunder op blunder* van Henk Strootman op de website van Peter R. de Vries. Het gaat hier om de zaak van de vermiste hobbyfotograaf Henk Peters. Hoofdverdachte is diens kennis Frans J. Een kleine analyse uit het artikel van De Vries: *Frans J. stapelde blunder op blunder*, hierin schuilt de veronderstelling dat hij het gedaan heeft. *Want nadat Frans J. zich die nacht vanuit de parkeergarage weer in zijn eigen Suzuki Wagon stapte, liet hij ongemerkt een bloedspoorje achter van Henk Peters.* Dit wordt als feit gebracht, terwijl J. tijdens zijn proces in alle talen bleef zwijgen. *Het druppeltje zat op een plek die volgens de officier van justitie alleen bereikbaar is wanneer de kofferklep is geopend, dus met een verhaal over een bloedneus van Peters komt J. niet weg.* Hier wordt ten slotte de plaats van rechter ingenomen. J. zal gestraft worden, is de boodschap.

De echte rechter dacht echter heel anders over de 'vracht aan bewijsmiddelen' waarvan in het artikel gesproken wordt. Twee weken later, op 9 februari 2011, werd J. vrijgesproken. Wegens gebrek aan bewijs.

Niet alleen de publieke opinie, maar ook de rechtsgang zelf kan worden beïnvloed door middel van de media, iets waar advocaten en OM handig gebruik van maken. Met zijn boek 'Juridische PR, hoe media te gebruiken om uw rechtszaak te beïnvloeden' maakte dr. Rob Leurs een handleiding voor juristen om de media te bespelen. Niet alleen het schaden van de reputatie van de verdachte komt daarbij aan bod, maar ook het bespelen van getuigen. „Een rechtszaak draait altijd om retoric; verschillende mensen gebruiken dezelfde feiten om tot een andere waarheid te komen. Dat is waar een getuigenis om draait. Door de media te bespelen is het mogelijk getuigen te werven, of potentiële getuigen van de tegenpartij juist onder druk te zetten.”

Verweer

Wat kan een verdachte doen om zich tegen alle negatieve media-aandacht te verweren? Niet veel, zegt advocaat Tjalling van der Goot. Hij verdedigt hoofdverdachte Robert M. in de Amsterdamse zedenzaak. Het indienen van een klacht bij de Raad voor de Journalistiek beschouwt hij niet als een reële optie, omdat de Raad niet door alle media wordt erkent en geen bindende uitspraken kan doen. „Het benaderen van een individueel medium is ook mogelijk, dit met het verzoek voortaan genuanceerder te berichten”, zegt van der Goot. „Bepaalde media zijn voor deze benadering echter volstrekt niet gevoelig. Een andere mogelijkheid is om publiekelijk tegengas te geven, bijvoorbeeld door het uitgeven van een persbericht of door het geven van interviews. Dat laatste heeft als nadeel dat de zaak daardoor weer in the picture komt, hetgeen vaak niet in het belang van onze cliënt is.” Zo'n eigen mediaoffensief zou in de beginfase van het proces tegen Robert M. ook lastig zijn geweest, want tot 18 februari mocht hij geen bezoek, telefoontjes of brieven ontvangen (en versturen). „Overigens”, zegt van der Goot. „ook als de beperkingen niet meer van toepassing zijn, moet de directeur van de inrichting waar de verdachte verblijft toestemming geven voor het geven van interviews. Die toestemming wordt zelden of nooit gegeven.”

Van der Goot spreekt van suggestieve berichtgeving met groot gevolg voor zijn cliënt. „De publieke opinie wordt beïnvloed. Cliënten en hun vrienden en families worden niet zelden door derden om die reden met de nek aangekeken. Het komt ook voor dat vrienden of familie het contact met de cliënt verbreken vanwege negatieve berichten in de media.”

Als de verdachte eenmaal is vrijgesproken of zijn straf heeft uitgezeten, betekent dat nog niet dat hij vrij is van die publieke opinie. Advocaat Job Knoester heeft het van dichtbij gezien in de zaak van de Scheveningse Dakmoord. Een vader en zijn twee zoons werden ervan verdacht Pascal Triep in een steekpartij om het leven te hebben gebracht. Er verscheen een filmpje van de moord op internet, waarin te zien is hoe Triep na de steekpartij van het dak valt, enkele meters doorloopt en dan toch nog neervalt. Een zoon werd veroordeeld. De vader werd in een bijzonder gemotiveerd vonnis vrijgesproken, waarin de rechtbank overwoog dat hij reeds door de media was veroordeeld. „Het was juist deze man die als enige nog had getracht het leven van het slachtoffer te redden. Daar was in de media echter geen aandacht voor”, aldus Knoester.

De gevolgen voor de vrijgesproken vader en zoon waren groot, zegt Knoester. „Die jongen is zijn baan kwijtgeraakt, doordat mensen hem steeds op zijn werk kwamen opzoeken. Ze herkenden hem van het filmpje. Mijn cliënt (de vader) kan Den Haag niet meer in. Ondanks de vrijspraak door de rechtbank wordt hij door de mensen nog steeds als de dader gezien.”

What's in a name?

Het lijkt erop dat het mes van twee kanten snijdt. Enerzijds zijn rechtbankjournalisten nog weleens nalatig in het toepassen van hoor en wederhoor en is er sprake van een gebrek aan juridische kennis. Ook wordt af en toe voor een sensationele aanpak gekozen die de verdachte schaadt. Aan de andere kant staan de rechten van de verdachte, die wettelijk onschuldig is totdat het tegendeel is bewezen. Massale media-aandacht *kan* echter tot een trial by media lijden, waardoor de verdachte –die ook nog vrijgesproken zou kunnen worden- door het publiek wordt gestraft. Daarom ben ik van mening dat verdachten beter beschermd zouden moeten worden.

Natuurlijk is het idee dat verdachte bescherming nodig heeft, zeker niet nieuw. Bescherming van de privacy staat daarbij voorop. Al in 1839 verschenen de eerste krantenberichten waarin enkel de initialen van verdachten werden genoemd. Echte regels waren er echter nog niet en het gebruik van naam en toenaam was nog altijd optioneel. Dat veranderde in 1953, toen de hoofdredacteuren de koppen bij elkaar staken na een rapport van de commissie Justitie-Politie-Pers in 1953, waarin het advies werd gegeven een erecode op te leggen 'om reputaties niet nodeloos aan te tasten'. De media gingen over op zelfregulering, die tot de dag van vandaag stand heeft gehouden. De privacybescherming van de verdachte staat beschreven in de 'initialenregel' in de Leidraad van de Raad voor de Journalistiek. 'De journalist zal de privacy van personen niet verder aantasten dan in het kader van zijn berichtgeving redelijkerwijs noodzakelijk is' en 'de journalist voorkomt dat hij gegevens in woord en beeld publiceert waardoor verdachten en veroordeelden buiten de kring van personen bij wie ze al bekend zijn, eenvoudig kunnen worden geïdentificeerd en getraceerd'.

Maar nieuwe tijden vragen om nieuwe maatregelen. Want is deze privacyregel nog wel voldoende? Ik denk van niet. Om te beginnen ligt de initialenregel zelf onder vuur. Zo is er geen krant meer die nog de moeite neemt de van dubbele moord verdachte Joran van der Sloot tot een anoniem Joran van der S. te reduceren. Dat zou inmiddels ook 'ridicuul' zijn en dus is er hier volgens het Trouw Schrijfboek sprake van een uitzondering. Een uitzondering die volgens het Stijlboek van de Volkskrant gemaakt wordt als er initialen 'dwaze consequenties hebben' of volgens het NRC Stijlboek 'absurd' zijn. Zo houdt elke krant er niet alleen zijn eigen omschrijving op na, die omschrijving valt ook rijkelijk vaag te noemen. 'De richtlijnen die de kranten de journalisten voorschrijven zijn uitermate subjectief', merkt journalist Systse Wilman op de website van De Nieuwe Reporter over dit onderwerp op.

Het is dan ook niet zo vreemd dat er af en toe nogal vreemde situaties voorkomen, in het geval van Wilhelm Schippers bijvoorbeeld. De volledige naam en foto van deze TBS-er, die in 2005 de benen nam, werden door het OM aan de pers gegeven voor publicatie. Toen Schippers echter werd opgepakt, was hij niet langer een voortvluchtige maar een verdachte. Wat nu? Hield de ene krant het –voor de zekerheid – maar weer op S., de ander hield vast aan zijn volledige naam. Trouw koos het zekere voor het onzekere en ging – een tikkeltje dubbelop- over op W.S.

Ook de aloude regel dat verdachten niet herkenbaar in beeld gebracht mogen worden, is voor meerdere interpretaties vatbaar. In de zaak van Robert M. drukte verschillende kranten de foto van de verdachte (zowel frontaal als in profiel) af. De Telegraaf ging zelfs zo ver dat zij de foto tot een logo bewerkte, waarin het portret van Robert M. centraal staat, met daaromheen de tekst 'het monster van Riga'. Dit logo wordt bij elk bericht over M. afgedrukt. Hoe is dit mogelijk? De kranten die het portret hebben afgedrukt beroepen zich op uitzonderingsregel als 'het vermelden van de naam gebeurt in het kader van opsporingsberichtgeving' (Leidraad RvdJ 2.4.6.). Hierin mogen media zelf de afweging maken of er sprake is van opsporingsberichtgeving. Bijna alle media besloten de foto's van M. af te drukken. Trouw plaatste de foto's niet. „ We publiceren geen foto's van verdachten, tenzij er een uitdrukkelijk verzoek ligt aan de media om dat te doen in het kader van de opsporing. Robert M. hoefde niet te worden opgespoord; hij zat al in bewaring toen de Amsterdamse zedenzaak bekend werd gemaakt.”, zegt de krant op haar website. Hierin vormde Trouw echter een uitzondering.

Slagkrachtig?

Kennelijk zijn de richtlijnen van de Raad en de interne richtlijnen van de kranten niet erg stootvast. Bovendien wordt hier alleen de privacy van de verdachte gewaarborgd. Het grootste probleem met de verdachtenbescherming door de Raad van de Journalistiek ligt echter in de slagkracht van de Raad. Deze is er in beginsel niet om gedupeerden van de media te helpen, maar om de integriteit van de journalistiek te beschermen. De Raad heeft dan ook niet de macht om sancties uit te delen, maar kan een medium enkel vragen om de uitspraak van de Raad te publiceren. Niet bepaald een straf die respect inboezemt, vond Henk Steenhuis (toen a.i. adjunct van HP/De Tijd) al in 2000. „De raad is een wassen neus. Voor een rechtbank die straf kan opleggen, heb ik ontzag. Daar gaat een preventieve werking van uit. Dat geldt niet voor de raad.” (Uit het artikel *Moet de Raad voor Journalistiek weg?* Volkskrant, 15-9-00).

Een aantal media erkennen de Raad dan ook niet meer. Sjuul Paradijs, hoofdredacteur van De Telegraaf, liet per 12 december 2008 weten dat „ Ons is gebleken dat de procedure van de raad in de praktijk werkt als een voorportaal voor een gang naar de rechter. Dat levert ons dus twee dure procedures op met dubbele advocatenkosten. Eén procedure is genoeg.”

Actualiteitenprogramma NOVA verleent vanaf augustus van dat jaar geen medewerking meer aan zittingen van de RvdJ. Elsevier en RTL nieuws erkennen de Raad al sinds 2000 niet meer. Het duidelijkste statement maakte Rutger Castricum, die een uitspraak van de Raad voor de camera van televisieomroep PowNed verscheurde. Ook in draagvlak laat de Raad dus te wensen over.

Dus hoe aantrekkelijk is het voor een verdachte om een klacht in de te dienen bij de Raad? Als een verdachte naar de Raad stapt omdat hij het niet eens is met de manier waarop hij in de media komt, kan hij er hoogstens op hopen dat de uitspraak van de Raad gepubliceerd wordt. Het is nog maar de vraag is of hij wel op die extra aandacht zit te wachten. Bovendien gebeurt dit alleen als het medium de Raad ook erkent.

Een klager kan bovendien enkel bezwaar aantekenen tegen een specifiek medium. Daardoor is de Raad niet in staat om *alle* media te brengen tot een publicatiestop van bijvoorbeeld bijnamen of foto's.

Ik acht de Raad voor de Journalistiek in haar huidige vorm daarom niet geschikt om verdachten te beschermen tegen de werking van de media.

De rechter heeft deze macht wel. In een civiele procedure kan de rechter aangeven of er sprake is van een onrechtmatige daad (Burgerlijk Wetboek artikel 6, lid 162). Bij het meten van een journalistiek product aan de wettelijke toetssteen wordt de vraag gesteld: Is hier sprake van een handelen of nalaten dat indruist tegen de zorgvuldigheid die in het maatschappelijke verkeer tegenover andermans persoon of goed betaamt?

Soms wijst een rechter een vordering toe op grond van belediging. Jammer genoeg is dit in het geval van media een nogal vage omschrijving, die er niet duidelijker op wordt door naar de jurisprudentie te kijken. Professor J.A. Peters concludeert in zijn proefschrift 'Het primaat van de vrijheid van meningsuiting': „dat van één bepaalde lijn in de jurisprudentie geen sprake is. Dit betekent grote onzekerheid op dit gebied hetgeen bedenkelijk genoemd mag worden nu het gaat om het wezen van de vrijheid van meningsuiting, namelijk de vrijheid om een publieke discussie te voeren over publieke aangelegenheden.”

Meer duidelijkheid in regelgeving zou dus zowel voor de verdachte als voor de journalistiek zelf zijn pluspunten hebben.

Wat nu?

Ik pleit in deze visie voor meer bescherming van verdachten tegen de uitwassen van massa media. Het 'waarom' heb ik geprobeerd uiteen te zetten. Ik heb geprobeerd in beeld te brengen om welke uitwassen het gaat, zoals het tonen van foto's, het gebruiken van achternamen, het 'demoniseren' van de verdachte of het gebruiken van bijnamen. Daarna heb ik argumenten aangedragen waarom een verdachte hiertegen beschermd zou moeten worden. Daarin ben ik grofweg uitgegaan van drie aspecten:

1) De rechten van de verdachten.

Een verdachte heeft het recht om onschuldig te zijn totdat zijn schuld is bewezen. Bovenstaande praktijken zorgen er echter voor dat de verdachte al in de publieke opinie is veroordeeld voordat de rechter een uitspraak heeft gedaan. Dit maakt het bovendien erg lastig voor een vrijgesproken verdachte of een veroordeelde die zijn straf heeft uitgezeten om terug te keren in de maatschappij. Tot slot worden de media door advocaten en OM gebruikt om getuigen onder druk te zetten, waardoor een eerlijke rechtsgang wordt beïnvloed.

2) De objectiviteit van de journalist

Door over een verdachte te oordelen of veroordelen (bijvoorbeeld door bijnamen als 'Het monster van Riga te gebruiken') komt de objectiviteit van de journalistiek in gevaar. Ook geven advocaten aan dat er vaak sprake is van eenzijdige of zelfs foutieve berichtgeving. Sensationele berichtgeving wordt vaak ingegeven door commercieel belang; een goede bijnaam verkoopt meer kranten dan een droog rechtbankverslag. Ook deze instelling brengt echter de objectiviteit in gevaar.

3) De huidige bescherming van verdachten is niet voldoende. De Raad voor de Journalistiek wordt niet door alle media erkent en mist slagkracht. Een vrijgesproken verdachte heeft immers weinig aan een

publiekelijk pardon van een krant die zijn naam en foto heeft afgedrukt, als hij zich daardoor niet meer in zijn eigen buurt kan vertonen. Jurisprudentie over dit onderwerp is vaag. Daarnaast ligt de initialenregel, de basisbescherming van de privacy van een verdachte, onder vuur. Verdachten worden zodoende niet voldoende beschermd.

Met deze visie hoop ik de noodzaak van een betere bescherming voor verdachten te hebben weergegeven. De vraag is nu: what's next? Welke vorm zou deze bescherming moeten aannemen? Ik heb geen juridische achtergrond en kan de juridische kant van dit vraagstuk dan ook niet precies invullen. Er zou nieuw, gespecialiseerd onderzoek nodig zijn om de mogelijkheden uit te diepen en de haalbaarheid van die mogelijkheden te toetsen. Wel wil ik graag een aantal mogelijkheden aanrijken. Deze zijn geen van alle sluitend maar geven een eerste aanzet tot het zoeken naar een oplossing van dit probleem.

In de eerste optie zouden de rechten en plichten van de journalist in de wet vastgelegd worden. Daarmee wordt een wettelijke grens gesteld aan datgene wat de journalist wel of niet kan maken. Hoewel dit zeker duidelijkheid schept en waarschijnlijk een prima middel is om meedogenloze journalisten enig fatsoen bij te brengen, kleeft er wel een erg groot nadeel aan deze optie. De persvrijheid wordt hierdoor aangetast. Minstens zo belangrijk als de objectiviteit van een journalist is immers zijn onafhankelijkheid. Niet voor niets leidde de Nieuwe Mediawet in Hongarije begin dit jaar tot grote ophef in heel Europa. Met deze wet werd een toezichthoudend orgaan in het leven geroepen die moest controleren of berichtgeving wel 'moreel' en 'objectief' is. De leden van dit orgaan zouden worden benoemd door de Hongaarse regering. Bij een overtreding zouden de sancties op kunnen lopen tot 700.000 euro per publicatie. De op 1 januari ingegane wet kreeg veel kritiek te verduren omdat Hongarije dit jaar voorzitter van de EU is en omdat de wet ook voor buitenlandse journalisten die over Hongarije schrijven zou gelden. In maart is de wet enigszins aangepast. Hoewel de Hongaarse mediawet erg ver gaat – netwerken zouden bijvoorbeeld niet meer dan 20% van de tijd aan misdaad mogen besteden, om te voorkomen dat het volk nerveus wordt – laat de situatie in Hongarije wel zien dat wettelijke beknotting van de journalistiek niet wenselijk is.

In de tweede optie worden de bevoegdheden van de Raad voor de Journalistiek uitgebreid. De journalistiek behoudt hiermee haar zelfregulerend vermogen, en hiermee ook haar onafhankelijkheid. Die uitbreidingen kunnen meerdere dingen betekenen. Ten eerste zou de klager – de verdachte dus – de mogelijkheid kunnen krijgen om een klacht tegen meerdere media tegelijk in te dienen. Nu kan hij alleen nog een klacht indienen tegen een specifiek medium (zie leidraad van de RvdJ) over een bepaalde publicatie. Dit werkt als er slechts in één publicatie reden is tot het indienen van een klacht, maar zou in het geval van Robert M. bijvoorbeeld al problemen opleveren. Er wordt immers in heel veel publicaties over hem gesproken als het 'Monster van Riga' en meerdere kranten en websites hebben ervoor gekozen zijn foto's af te drukken. De Raad zou in dit geval dus aan alle media moeten kunnen vragen om bijnamen of foto's niet meer af te drukken.

Ook zou de Raad meer kracht krijgen als zij een medium uit zichzelf op de vingers kan tikken, als zij van mening is dat een publicatie indruist tegen de normen die een journalist in acht behoort te nemen.

Ten slotte zou de mogelijkheid om sancties op te leggen de Raad wat meer tanden geven. Hiervoor zou een wettelijk basis nodig zijn. Dit betekent in dit geval geen overheidsbemoediging, maar zelfregulering met meer grond onder de voeten. In het onderzoek *Raden van de Journalistiek in West-Europa*, dat in 2007 en 2008 in opdracht van de RvdJ is uitgevoerd, bleek dat die wettelijke basis er in Denemarken al is.

In een derde optie om verdachten beter te beschermen tegen de werking van hypes rondom hun proces in de media, krijgen de verdachten zelf meer mogelijkheid om zich in de media te verdedigen. Uit deze visie blijkt dat eenzijdigheid een van de grootste problemen is bij de demonisering van verdachten. Dr Rob Leurs verwoordde dit als de 'eendimensionale weergave' van de verdachte. Dit ligt voor een deel bij de journalisten, die volgens Job Knoester de moeite niet nemen om hoor en wederhoor toe te passen. Volgens Tjalling van der Goot had dit echter ook te maken met de beperkte rechten van een verdachte, die toestemming van de gevangenisdirecteur moet krijgen om een interview te geven. Door een verdachte toegang te geven tot de media wordt in elk geval de balans bewaakt tussen het verhaal van de slachtoffers en het verhaal van de verdachte.

Nuance:

In deze visie spreek ik steeds over de media als geheel. Daarin maak ik geen onderscheid tussen de verschillende media als krant en televisie, of de verschillende titels als Trouw of Telegraaf. Dit lijkt misschien onterecht, want hierdoor lijkt het allicht alsof ik alle media op een hoop gooi, zonder verschil te maken tussen de kwaliteit, het karakter of de eigen keuzes van de verschillende media. Natuurlijk ben ik mij ervan bewust dat een website geen krant is en dat De Telegraaf geen Trouw is. Ik heb geprobeerd om in de gebruikte voorbeelden steeds duidelijk aan te geven om welk medium het draait. Daarin valt op dat de Telegraaf aanzienlijk vaker wordt genoemd dan andere dagbladen. Er is dus verschil in de manier waarop de media met verdachten omgaan. Het ene medium gaat een stuk zorgvuldiger met een de berichtgeving over verdachten om dat het andere.

Toch kies ik er hier bewust voor om mij in deze visie niet te beperken tot één of twee titels. Ik pleit immers voor betere bescherming tegen "uitwassen van massale media-aandacht". Daarin ligt al besloten dat het gaat om de gezamenlijke berichtgeving van de media. Bovendien geloof ik dat die bescherming gepaard moet gaan met regelgeving. Regelgeving is per definitie algemeen. Het is niet mogelijk om een bepaalde regel alleen aan media op te leggen die in het verleden onzorgvuldig met verdachten zijn omgesprongen. Dan gaat het niet meer om regels, maar om uitzonderingen. Dan schrijf je geen norm voor, maar bestraf je.

Noot voor (nabestaanden van) slachtoffers

Het is hier denk ik op zijn plaats te vermelden dat ik verdachten met deze visie geenszins in een slachtofferrol wens te plaatsen. Ik koester voor geen van de hier genoemde verdachten sympathie en probeer de ernst van de gepleegde misdrijven op geen enkele manier goed te praten of te bagatelliseren. Het is dan ook niet mijn bedoeling (nabestaanden van) slachtoffers te kwetsen. Ik heb in deze visie slechts geprobeerd te wijzen op de rechten van een verdachte zoals die in de wet zijn opgenomen en de eventuele tekortkomingen van de media in het objectief berichten over hun rechtszaken. Dat ik hierin pleit voor bescherming, is geboren vanuit het geloof dat zowel het recht als de journalistiek gediend worden door een duidelijke scheiding.

Bronnendossier

Literatuur:

Leidraad van de Raad voor de Journalistiek (versie na laatste wijziging september 2010)

Juridische PR, hoe de media te gebruiken om uw rechtzaak te beïnvloeden?

R.H. Leurs, ISBN 978-90-8974-417-3, 2011

'De Zaak Fons Spooren'

Elsevier, Gerlof Leistra, publicatie 15-11-2003

(Zie ook <http://www.elsevier.nl/web/1041092/Nieuws/Nederland/De-zaak-Fons-Spooren.htm>)

Het primaat van de vrijheid van meningsuiting

Prof. mr. J.A. Peters

ISBN-10: 9070094487

Raden voor de Journalistiek in West Europa

Een onderzoek in opdracht van de RvdJ

Door Daphne C Koene, 2008

Webpagina's:

„De verdachte kwam bij ons niet in beeld” (Trouw 18-12-2010)

<http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/nieuws/article/detail/1801527/2010/12/18/De-verdachte-kwam-bij-ons-niet-in-beeld.dhtml>

Bekeken op 3 maart 2011 19.12 uur

'Frans J. Stapelde blunder op blunder'

Door Peter r. de Vries op 27-01-2011

<http://www.peterrdevries.nl/nieuws/frans-j.-stapelde-blunder-op-blunder/>

Bekeken op 4 maart 2011 15.30 (daarna diverse keren)

Code voor de Journalistiek

http://www.genootschapvanhoofdredacteuren.nl/het_genootschap/code-voor-de-journalistiek.html

Diverse keren bekeken sinds 3 maart 2011 19 uur

'De initialenregel moet worden verruimd'

Door Sytse Wilman op 25-9-2007

<http://www.denieuwereporter.nl/2007/09/de-initialenregel-moet-worden-verruimd/>

12 maart 2011 12.10 uur

'Media maakten heks van Lucia de Berk', Bas Knoop

<http://www.denieuwereporter.nl/2010/04/media-maakten-heks-van-lucia-de-berk/>

Bekeken op 8 maart 2011-03-22

'De volksjury heeft gesproken' Ivo Barends en Wouter Bax op 5-2-2008

<http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/article/detail/1273424/2008/02/05/zaak-holloway-De-volksjury-heeft-gesproken.dhtml>

Bekeken op 18 maart 2011-03-22

'Commissie Dommering wil Ombudsman publieksmedia' 31-5-2007

<http://www.villamedia.nl/journalist/n/2007.10.ombudsman.shtm>

Bekeken op 15 maart 2011

'Justitie in VS al in 2009 in bezit van cruciale foto Robert M.' 17-01-2011

http://www.telegraaf.nl/binnenland/8753724/VS_had_Nijntje_foto_al_in_2009.html

Bekeken op 6 maart 2011-03-22

'Stijlboeken: een gat in de markt'

<http://www.villamedia.nl/journalist/n/kwaliteit/huisregels.shtm>

Bekeken op 5 maart 2011

Rectificatie Wilhelm S. door NOS (14-2-2006)

<http://nos.nl/artikel/121418-wilhelm-s-of-wilhelm-schippers.html>

Bekeken op 6 maart 15.20 uur

SBS bij rechter om uitzenden verboden beelden (3-3-2011)

<http://www.villamedia.nl/nieuws/bericht/sbs-bij-rechter-om-uitzenden-verboden-beelden/54144/>

Bekeken op 4-3-2011

'Trial by media' (26-7-2009)

<http://www.raadsheer-wedzinga.nl/wordpress/2009/07/26/trial-by-media/>

Bekeken op 5-3-2011

„Wat de media doen met verdachten”

http://vorige.nrc.nl/dossiers/privacy/de_burger/article1624944.ece/Wat_de_media_doen_met_verdachten

6 maart 16.40

Commentaar op de Raad: hoever gaan wij met privacy

<http://www.villamedia.nl/journalist/n/dossiers/rvdjprivacy.shtm>

5 maart 12.40

'Robert M. misbruikte kinderen met andere mannen'

18 maart 2011 nu.nl

<http://www.nu.nl/binnenland/2470563/robert-m-misbruikte-kinderen-met-andere-mannen.html>

Bekeken op 18 maart 2011

Moet de raad voor de journalistiek weg? (15-09-00)

<http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/571445/2000/09/15/Moet-de-Raad-voor-Journalistiek-weg.dhtml>

Bekeken op 6 april 2011

Personen:

Dr. Rob. H. Leurs

Department of media and culture studies (UU)

R.H. Leurs@uu.nl

Tel: 06-24250587

(gesproken op 16 maart 2011)

Job Knoester

Nolet Advocaten

Tel: (070) 347 01 11

Gesproken op 11 maart 2011

Tjalling van der Goot

Advocaat van Robert M. bij Anker en Anker strafrechtadvocaten

vandergoot@ankerenanker.nl